

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ
ΑΠΟΦΑΣΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

της προσφυγής Νο 33554/03,

που κατατέθηκε από τον Α - Λ Λ

κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), που συνεδριάζει σε τμήμα στις 13 Δεκεμβρίου 2005 αποτελούμενο από :

κ. Λ. ΛΟΥΚΑΙΔΗ, Πρόεδρο

κ. Σ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ

κα Φ. ΤΟΥΛΚΕΝΣ

κα Ε. ΣΤΑΙΝΕΡ

κ. Κ. ΧΑΙΓΙΕΒ

κ. Ντ. ΣΠΙΕΛΜΑΝ

κ. Σ.Ε. ΓΙΕΜΠΕΝΣ, Δικαστές και

κ. Μ.Σ. ΝΙΛΣΕΝ, Γραμματέα Τμήματος,

Λαμβάνοντας υπόψη την προαναφερόμενη προσφυγή, που εισήχθη στις 9 Οκτωβρίου 2003.

Λαμβάνοντας υπόψη την απόφαση του Δικαστηρίου να επικαλεσθεί το άρθρο 29 παρ.3 της Σύμβασης και να εξετάσει από κοινού το παραδεκτό και την ουσία της υπόθεσης.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις, που υποβλήθηκαν από την εναγομένη κυβέρνηση και αυτές, που κατέθεσε προς απάντηση ο προσφεύγωντας.

Αφού συσκέφθηκε, εκδίδει την ακόλουθη απόφαση :

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

Ο προσφεύγων, κ. Α - Λ Λ, είναι Έλληνας υπήκοος, κάτοικος Αθηνών. Εκπροσωπείται ενώπιον του Δικαστηρίου από τους κ.κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟ, Ε. ΚΙΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΥ και Ε. ΜΑΛΛΙΟ, Δικηγόρους, μέλη του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Η εναγόμενη κυβέρνηση εκπροσωπείται από τους εντεταλμένους εκπροσώπους της κ.κ. Σ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟ, Δικαστικό Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και Δ. ΚΑΛΟΓΗΡΟ, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

Τα γεγονότα της υπόθεσης, όπως αυτά εκτίθενται από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψισθούν με τον ακόλουθο τρόπο :

Ο προσφεύγων είναι δικηγόρος, μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών από το 1960. Ήταν υποψήφιος για τις βουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Απριλίου 2000 και συμπεριλαμβανόταν στο συνδυασμό, που κατατέθηκε από το κόμμα της «Νέας Δημοκρατίας» για την πρώτη περιφέρεια Αθηνών. Έχοντας κερδίσει 44.387 ψήφους, εκλέχθηκε βουλευτής με την απόφαση με αριθμό 799/2000 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών για κοινοβουλευτική θητεία τεσσάρων ετών.

Στις 18 Φεβρουαρίου 2003, μία εκλογέας της περιφέρειας αυτής, η κα Α Ξ κατέθεσε προσφυγή εναντίον του προσφεύγοντα ενώπιον του Ειδικού Ανώτατου Δικαστηρίου, αρμοδίου δικαστηρίου σύμφωνα με τα άρθρα 58 και 100 του Συντάγματος για να κηρύξει μεταξύ άλλων την έκπτωση των βουλευτών από το αξίωμά τους λόγω κοινοβουλευτικών ασυμβίβαστων. Η κα Α επικαλέσθηκε, κυρίως, το ασυμβίβαστο ανάμεσα στο αξίωμα του βουλευτή και την άσκηση του επαγγέλματος του δικηγόρου από τον προσφεύγοντα. Το ασυμβίβαστο αυτό εισήχθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Στην πραγματικότητα, το καινούργιο αυτό άρθρο 57 του Συντάγματος ορίζει στο εξής ότι τα καθήκοντα του βουλευτή είναι ασυμβίβαστα με την άσκηση οποιουδήποτε

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

επαγγέλματος, προβλέποντας την εισαγωγή εξαιρέσεων μέσω νομοθετικής οδού. Εντούτοις, ο εκτελεστικός αυτός νόμος δε δημοσιεύθηκε ποτέ, επειδή το σχετικό νομοσχέδιο απορρίφθηκε, σύμφωνα με τις πληροφορίες, που παρέχονται από τον προσφεύγοντα από τη Βουλή το Φεβρουάριο 2003. Σύμφωνα με το άρθρο 115 παρ. 7 του Αναθεωρημένου Συντάγματος, το επαγγελματικό ασυμβίβαστο στο θέμα αυτό θα ετίθετο σε ισχύ με τη δημοσίευση του νόμου εφαρμογής, που προβλέπεται από το άρθρο 57 και το αργότερο, την 1^η Ιανουαρίου 2003 (βλ. πιο κάτω «Σχετικό Εσωτερικό Δίκαιο»).

Η συνεδρίαση ενώπιον του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου έλαβε χώρα στις 7 Μαΐου 2003. Ο προσφεύγων ισχυριζόταν μεταξύ άλλων την παραβίαση του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1 και υποστήριζε ότι αφού δεν υιοθετήθηκε ο νόμος εφαρμογής, που προβλεπόταν από το άρθρο 57 του Συντάγματος, το επαγγελματικό ασυμβίβαστο δεν μπορούσε να τεθεί σε ισχύ. Δήλωσε, επιπλέον, ότι το ασυμβίβαστο αυτό δεν θα εφαρμοζόταν στους βουλευτές, που εκλέχθηκαν πριν τη συνταγματική αναθεώρηση. Πρόσθεσε, έχοντας πολλά έγγραφα προς υποστήριξη, ότι από την 1^η Ιανουαρίου 2003, αυτός είχε σταματήσει να εισπράττει αμοιβές και ότι ασκούσε τις δραστηριότητές του αυτές δωρεάν, έτσι ώστε να μην μπορεί να θεωρηθεί, ότι ασκεί επάγγελμα, σύμφωνα με το άρθρο 57.

Στις 3 Ιουλίου 2003 με την απόφαση με αριθμό 11/2003, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο δίκαιωσε την προσφυγή της κας ΑΕ και απήγγειλε την έκπτωση του προσφεύγοντα από το κοινοβουλευτικό του αξίωμα. Ειδικότερα, το Δικαστήριο αρνήθηκε να θεωρήσει, ότι ο προσφεύγων δεν ασκούσε πλέον επάγγελμα, λόγω του ότι δεν αμειβόταν για τις υπηρεσίες του από τότε, που τέθηκε σε ισχύ το επαγγελματικό ασυμβίβαστο. Εντούτοις, τρία μέλη του Δικαστηρίου εξέφρασαν την άποψη ότι «η έννοια της άσκησης επαγγέλματος συνδέεται πλήρως με την είσπραξη εισοδήματος, κυρίως μέσω συστηματικής και διαρκούς δραστηριότητας, που ασκείται με σκοπό την

.....

εξασφάλιση της επιβίωσης [του ατόμου]». Επί των άλλων λόγων, που εγείρονται από τον προσφεύγοντα, το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάνθηκε με τον ακόλουθο τρόπο :

« [.....] όπως προκύπτει από τα άρθρα 115 παρ. 7 και 57 παρ. 1 εδ. 3 του Συντάγματος, η συντακτική εξουσία υιοθέτησε τον κανόνα ότι το καθήκον του βουλευτή είναι ασυμβίβαστο με την άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος, για να εγγυηθεί όχι μόνο την ανεξαρτησία του, αλλά και για να μπορεί επίσης αυτός να ασκεί τα καθήκοντά του άνετα και απερίσπαστα (.....). Παράλληλα, το Σύνταγμα εξουσιοδότησε το νομοθέτη κοινού δικαίου την εξουσία να μπορεί να εισάγει εξαιρέσεις στο [γενικό] κανόνα του επαγγελματικού ασυμβίβαστου, δηλαδή την εξουσία να απαριθμεί τις επαγγελματικές δραστηριότητες, που θα ήταν συμβατές με το καθήκον του βουλευτή (...). Εξάλλου, [από τις ίδιες διατάξεις προκύπτει ότι] ο κανόνας του ασυμβίβαστου ανάμεσα στο καθήκον του βουλευτή και την άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος αρχίζει να εφαρμόζεται το αργότερο την 01.01.2003 (...), ακόμα και αν ο νόμος, που προβλέπει επαγγελματικές δραστηριότητες συμβατές με το καθήκον του βουλευτή, δεν είχε υιοθετηθεί μέχρι την ημερομηνία εκείνη (...). Η μόνη συνέπεια της μη υιοθέτησης του νόμου αυτού (...) είναι ότι το επαγγελματικό ασυμβίβαστο των βουλευτών εφαρμόζεται χωρίς την παραμικρή εξαίρεση από την 1^η Ιανουαρίου 2003 (...). Επιπλέον, το επιχείρημα, που επικαλείται ο προσφεύγων [στο υπόμνημά του], σύμφωνα με το οποίο το επαγγελματικό ασυμβίβαστο δεν θα εφαρμοζόταν στους βουλευτές της σημερινής Εθνοσυνέλευσης, επειδή αυτό θα ήταν αντίθετο προς τη συνταγματική αρχή της νομιμότητας, πρέπει να απορριφθεί σαν αβάσιμο, στο μέτρο κυρίως που συνταγματική διάταξη ή αρχή δεν μπορεί να είναι αντίθετη με άλλη συνταγματική διάταξη ή αρχή. Και αυτό, με σκοπό τη τυπική ισότητα όλων των διατάξεων του Συντάγματος και των αρχών, που προκύπτουν από αυτό, συνέπεια της οποίας είναι ότι κάθε συνταγματική διάταξη εφαρμόζεται με υποχρεωτικό τρόπο απέναντι στο ιδιαίτερο αντικείμενο, που ρυθμίζει (.....)».

.....

4

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

Τον Ιούλιο 2003 ο προσφεύγων αντικαταστάθηκε στο Κοινοβούλιο από τον πρώτο επιλαχόντα στην λίστα του κόμματός του στην πρώτη περιφέρεια Αθηνών.

B.- ΣΧΕΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Την εποχή των βουλευτικών εκλογών, για τις οποίες ο προσφεύγων υπήρξε υποψήφιος, το άρθρο 57 παρ. 1 της Σύμβασης ήταν το ακόλουθο :

«Τα καθήκοντα του βουλευτή είναι ασυμβίβαστα με τις δραστηριότητες ή την ιδιότητα του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου, του Διοικητή, του Γενικού Διευθυντή και των αναπληρωτών τους, ή του υπαλλήλου εμπορικών εταιρειών ή επιχειρήσεων, που απολαμβάνουν ειδικών προνομίων ή κρατικής επιδότησης ή έχουν αποκτήσει παραχώρηση δημόσιας υπηρεσίας».

Το καινούργιο άρθρο 57 του Αναθεωρημένου Συντάγματος είναι το ακόλουθο :

«1. Τα καθήκοντα του βουλευτή είναι ασυμβίβαστα με την άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος. Νόμος ορίζει τις δραστηριότητες που είναι συμβατές με το βουλευτικό αξίωμα καθώς και τα σχετικά με τα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ζητήματα και τον τρόπο επανόδου των βουλευτών στο επάγγελμά τους μετά την απώλεια της βουλευτικής ιδιότητας (...). Η παραβίαση των διατάξεων αυτής της παραγράφου συνεπάγεται έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα και ακυρότητα των σχετικών συμβάσεων ή πράξεων, όπως νόμος ορίζει.

2. Βουλευτές, που υπάγονται στις διατάξεις του πρώτου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου οφείλουν μέσα σε οκτώ ημέρες αφότου η εκλογή τους γίνει οριστική, να επιλέξουν με δήλωσή τους μεταξύ του βουλευτικού αξιώματος και των παραπάνω έργων ή ιδιοτήτων. Αν παραληφθεί αυτή η εμπρόθεσμη δήλωση, εκπίπτουν αυτοδικαίως από το αξίωμα του βουλευτή».

Η μεταβατική διάταξη του άρθρου 115 παρ. 7 του Συντάγματος ορίζει :

«Το επαγγελματικό ασυμβίβαστο, που προβλέπεται στο προτελευταίο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 57, τίθεται σε ισχύ με τη δημοσίευση

.....

του νόμου, που προβλέπεται από την ίδια διάταξη και το αργότερο την 01.01.2003».

Γ.- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Συνεδρίαση της 28^{ης} Φεβρουαρίου 2001

Αποσπάσματα του λόγου του βουλευτή της πλειοψηφίας και τέως Υπουργού Δικαιοσύνης ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ :

«Τι είδους Κοινοβούλιο επιθυμείτε ; Να εξαιρέσετε τους επιστήμονες, τις εξέχουσες προσωπικότητες ; (...) Η απαγόρευση αυτή δεν προβλέπεται από κανένα Κράτος στον κόσμο (...). Θα βρεθείτε στο έδρανο των κατηγορουμένων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, επειδή η απαγόρευση μέσω της νομοθετικής οδού να εκλεγεί κάποιος στο Κοινοβούλιο για λόγους, που συνδέονται με το επάγγελμα αποτελεί επέμβαση στο δικαίωμα κάθε πολίτη στην προσωπικότητά του (...).»

Συνεδρίαση της 6 Απριλίου 2001

Αποσπάσματα του λόγου του βουλευτή ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ εκπροσώπου της αντιπολίτευσης την εποχή εκείνη και τώρα Υπουργού Εσωτερικών :

«Η αρχική φιλοσοφία της αναθεώρησης του άρθρου αυτού ήταν ότι ο βουλευτής μπορεί να ασκεί επαγγελματικές δραστηριότητες, με εξαίρεση αυτές, που απαγορεύονται από το Σύνταγμα. Είναι η λογική της απόφασης [που υιοθετήσαμε στην Επιτροπή Αναθεώρησης]. Και τώρα, ενώπιον της Ολομέλειας της Βουλής, προβάλλετε την ακριβώς αντίθετη λογική (...) Ξαφνικά, στο μέσο της διαδικασίας αυτής, εισάγετε τροποποίηση, η οποία στην πραγματικότητα ακυρώνει πλήρως το περιεχόμενο της αναθεώρησης του άρθρου 57 (...). Δεν πρόκειται καθόλου για απλή τροποποίηση, αλλά για πλήρη ανατροπή της λογικής της αναθεώρησης του άρθρου 57».

Δ.- ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΑΛΛΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Ο προσφεύγων ανέφερε το εθνικό δίκαιο της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

1.- Το άρθρο 149 του Γαλλικού Εκλογικού Κώδικα (Νόμος Νο 95-63 της 19 Ιανουαρίου 1995 άρθρο 4, 5 *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* της 20 Ιανουαρίου 1995) είναι το ακόλουθο :

«Απαγορεύεται σε κάθε δικηγόρο, που είναι μέλος δικηγορικού συλλόγου, όταν φέρει τη βουλευτική ιδιότητα, να πραγματοποιεί άμεσα ή έμμεσα μέσω εταίρου, συνεργάτη ή γραμματέα, εκτός ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου της Δημοκρατίας, οποιαδήποτε πράξη του επαγγέλματός του στις υποθέσεις επ' ευκαιρία των οποίων ξεκίνησαν ποινικές διώξεις ενώπιον των κατασταλτικών δικαιοδοσιών για εγκλήματα ή πλημμελήματα κατά του έθνους, του Κράτους και της δημόσιας ειρήνης ή σε θέματα τύπου ή προσβολής της πίστης ή της οικονομίας. Απαγορεύεται σε αυτόν, κάτω από τις ίδιες προϋποθέσεις, να συνηγορεί ή να συμβουλεύει για λογαριασμό μιας από αυτές τις εταιρείες, επιχειρήσεις ή ιδρύματα, που αναφέρονται στα άρθρα 145 και 146, των οποίων δεν ήταν συνήθως ο σύμβουλος πριν την εκλογή του ή κατά του Κράτους, των εθνικών εταιρειών, των τοπικών αυτοδιοικήσεων ή των δημοσίων ιδρυμάτων, με εξαίρεση τις υποθέσεις, που αναφέρονται στο νόμο Νο 57-1424 της 31 Δεκεμβρίου 1957, που παρέχει στα δικαστήρια την αρμοδιότητα να αποφασίζουν επί των αγωγών ευθύνης για τις ζημιές, που προκλήθηκαν από οποιοδήποτε όχημα και στρέφονται κατά νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου».

2.- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο Κώδικας Συμπεριφοράς των Βουλευτών (*« Code of Conduct for members of Parliament - Registration of Members' Interest »*) απαριθμεί τις περιπτώσεις στις οποίες οι βουλευτές, ελεύθεροι κατ' αρχήν να ασκήσουν το επάγγελμά τους, πρέπει να καταχωρήσουν και να δηλώσουν τα «οικονομικά τους συμφέροντα» στο Κοινοβούλιο. Ο Κώδικας αυτός ορίζει κυρίως :

Category 3 - Clients : In respect of any paid employment registered in Category 1 (Directorships) and Category 2 (Remunerated employment, office, profession, etc), any provision to clients of services which depend

.....

7

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

essentially upon, or arise out of, the Member's position as a Member of Parliament should be registered under this Category. All clients to which personal services are provided should be listed together with the nature of the client's business in each case. Where a Member receives remuneration from a company or partnership engaged in consultancy business which itself has clients, the Member should list any of those clients to whom personal services or advice is provided, either directly or indirectly.

Σύμφωνα με τις διευκρινήσεις, που ακολουθούν, σημειώνεται ότι :

«The types of services which are intended to be covered here include those connected with any parliamentary proceeding, or other services relating to membership. A Member who has clients in a non-parliamentary professional capacity (for example as a doctor, solicitor or accountant) is not required to register those clients, provided it is clear beyond doubt that the services which are being provided do not arise out of or relate in any manner to membership of the House »

ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ

1.- Επικαλούμενος το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1, ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι η έκπτωση από το βουλευτικό του αξίωμα, που αποφάσισε το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο δυνάμει του καινούργιου άρθρου 57 του Συντάγματος, έθιξε το δικαίωμά του να εκλεγεί στο Εθνικό Κοινοβούλιο και στέρησε τους εκλογείς του από εκλεγμένο της επιλογής τους πριν το τέλος της θητείας του.

2.- Επικαλούμενος το άρθρο 8 της Σύμβασης, ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι το γεγονός ότι εξέπεσε του βουλευτικού του αξιώματος για να μπορέσει να συνεχίσει την επαγγελματική του δραστηριότητα αποτέλεσε αδικαιολόγητη επέμβαση στην ιδιωτική και προσωπική του ζωή.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

.....

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

1.- Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι με το να αποφασίσει την έκπτωσή του από την κοινοβουλευτική του ιδιότητα το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο εφάρμοσε το υπό κρίση ασυμβίβαστο με απόλυτο τρόπο και έθιξε, έτσι, το δικαίωμά του του εκλέγεσθαι. Ισχυρίζεται ότι η υποχρέωση αναστολής οποιασδήποτε επαγγελματικής δραστηριότητας για να διατηρήσει τη βουλευτική του ιδιότητα έχει τόσο βαριές συνέπειες τόσο σε αυστηρά οικονομικό όσο και προσωπικό επίπεδο, που περιορίζει με υπερβολικό και υπέρμετρο τρόπο το δικαίωμα του εκλέγεσθαι των ενδιαφερομένων. Θεωρεί, ότι πρόκειται για μέτρο, που δεν επιδιώκει κανένα δημόσιο συμφέρον και το οποίο, κατά την απόλυτη ερμηνεία του, είναι δυσανάλογο με κάθε επιδιωκόμενο σκοπό. Προσθέτει, ότι η προσβολή του δικαιώματός του του εκλέγεσθαι είναι ακόμα πιο πρόδηλη δεδομένου ότι το επαγγελματικό ασυμβίβαστο, δυνάμει του οποίου εξέπεσε της ιδιότητάς του, εισήχθη μετά την εκλογή του στο Κοινοβούλιο. Θεωρεί, ότι οι εκλογείς του στερήθηκαν ενός εκλεγμένου της επιλογής τους πριν το τέλος της θητείας του και χωρίς να ειδοποιηθούν σχετικά με οποιοδήποτε τρόπο τη στιγμή, που ασκούσαν το εκλογικό τους δικαίωμα. Ο προσφεύγων επικαλείται το ακόλουθο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1 :

«Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται να διοργανώνουν σε λογικά διαστήματα ελεύθερες εκλογές με μυστική ψηφοφορία, κάτω από συνθήκες, που επιτρέπουν την ελεύθερη έκφραση της λαϊκής θέλησης ως προς την εκλογή του νομοθετικού σώματος».

Η Κυβέρνηση αναφέρεται στη νομολογία των οργάνων της Σύμβασης για να υπενθυμίσει ότι το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1 εμπεριέχει υποκειμενικά δικαιώματα : το δικαίωμα της ψήφου και αυτό του να θέσει κάποιος υποψηφιότητα στις εκλογές. Όσο σημαντικά και αν είναι τα δικαιώματα αυτά, δεν είναι εντούτοις απόλυτα. Όπως το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1 το αναγνωρίζει χωρίς να το αναφέρει ρητά, ούτε ακόμα και να το καθορίζει, υπάρχει θέση για «σιωπηρούς περιορισμούς». Η

.....

Κυβέρνηση υπογραμμίζει, επίσης, ότι τα Κράτη διαθέτουν μεγάλη ευχέρεια για να θεσπίσουν στη συνταγματική τους τάξη κανόνες σχετικούς με το κοινοβουλευτικό καθεστώς, μεταξύ των οποίων τα κριτήρια του μη αιρετού.

Σχετικά με τα γεγονότα της υπόθεσης, η Κυβέρνηση ισχυριζόμενη ότι το επαγγελματικό ασυμβίβαστο είχε προταθεί από τον Ιανουάριο 1998 από την Εθνοσυνέλευση της εποχής, δηλώνει ότι αυτό είχε εισαχθεί για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της συνταγματικής αναθεώρησης του Απριλίου 2001, στο καινούργιο άρθρο 57 του Συντάγματος. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι σύμφωνα με το άρθρο 115 παρ. 7 του Συντάγματος, το ασυμβίβαστο άρχιζε να εφαρμόζεται την 1^η Ιανουαρίου 2003 το αργότερο. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, δεν υπάρχει, λοιπόν, αμφιβολία ότι αυτό εφαρμοζόταν και για τους εν ενεργεία βουλευτές την ημερομηνία εκείνη, ακόμα και αν ο νόμος εφαρμογής του καινούργιου άρθρου 57 του Συντάγματος δεν είχε ακόμα θεσπισθεί. Ο προσφεύγων, εξέχων δικηγόρος, ήταν σε θέση να γνωρίζει, ότι η συνέχιση των επαγγελματικών του δραστηριοτήτων μετά την 1^η Ιανουαρίου 2003, ακόμα και χωρίς αμοιβή, θα επέφερε την έκπτωσή του από το βουλευτικό του αξίωμα.

Σύμφωνα με τη γνώμη της Κυβέρνησης, ο κύριος σκοπός του εν λόγω επαγγελματικού ασυμβίβαστου είναι να επιτρέπει στους βουλευτές να αφιερωθούν πλήρως στην άσκηση των κοινοβουλευτικών τους καθηκόντων, χωρίς να αναλώνονται σε άλλες δραστηριότητες. Εξάλλου, το κύρος και η ανεξαρτησία τους ενισχύονται και οι βουλευτές προφυλάσσονται από οποιαδήποτε πίεση, που μπορεί να ασκηθεί από την ιδιωτική τους πελατεία. Στο σημείο αυτό, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει, ότι ο κίνδυνος παράνομης επιρροής στους βουλευτές μέσω των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων αυξάνεται όταν ο βουλευτής δεν αμείβεται για τις δραστηριότητες αυτές, επειδή ο πελάτης - ψηφοφόρος αισθάνεται υποχρεωμένος να ευχαριστήσει το βουλευτή ψηφίζοντάς τον στις επόμενες εκλογές. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη το γόητρο, που απολαμβάνει ένας βουλευτής στην κοινωνία, η εισαγωγή του

ασυμβίβαστου αυτού αποσκοπεί, επίσης, στο να προστατεύσει τους άλλους επαγγελματίες, οι οποίοι δεν είναι βουλευτές, από τον παράνομο ανταγωνισμό με τους συναδέλφους τους βουλευτές.

Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται, επιπλέον, ότι το γεγονός ότι ο νομοθέτης θέλησε να εφαρμόσει το ασυμβίβαστο αυτό και στους εκλεγμένους βουλευτές πριν την αναθεώρηση του συντάγματος δεν είναι ούτε πρωτοφανές ούτε αυθαίρετο, αν λάβουμε υπόψη τον κίνδυνο παράνομου επηρεασμού του εκλογικού σώματος για τις επόμενες εκλογές και την άμεση ανάγκη ενίσχυσης του κύρους και της ανεξαρτησίας των εν ενεργεία βουλευτών. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι ανάμεσα στη αναθεώρηση του συντάγματος του Απριλίου 2001, που εισάγει το ασυμβίβαστο και την εφαρμογή του από τον Ιανουάριο 2003, οι εν ενεργεία βουλευτές είχαν στη διάθεσή τους εικοσιένα μήνες περίπου για να εκτιμήσουν την κατάσταση και να επιλέξουν ανάμεσα στο επάγγελμά τους και το αξίωμα του βουλευτή.

Τέλος, η Κυβέρνηση αναφέρεται λεπτομερώς στις αμοιβές των βουλευτών και δηλώνει ότι ο νομοθέτης ενήργησε έτσι, ώστε αυτοί να μπορούν να ασκούν το καθήκοντά τους με πλήρη οικονομική ευχέρεια και να επωφελούνται, μετά το τέλος της θητείας τους, πολυάριθμων προνομίων σε θέματα συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Με τον τρόπο αυτό, το επαγγελματικό ασυμβίβαστο δεν εμποδίζει τους πολίτες να θέσουν υποψηφιότητα για τις βουλευτικές εκλογές, ανεξάρτητα της οικονομικής τους κατάστασης. Προς απόδειξη, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι με εξαίρεση τον προσφεύγοντα και έναν άλλο βουλευτή, οι άλλοι βουλευτές της κοινοβουλευτικής περιόδου 2000 - 2004 επέλεξαν να ασκήσουν το βουλευτικό τους αξίωμα και στις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου 2004, η εφαρμογή του ασυμβίβαστου δεν εμπόδισε τους πολίτες να θέσουν υποψηφιότητα. Στο σημείο αυτό, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι το δίκαιο δεν μπορεί να λάβει υπόψη κάθε περίπτωση ατομικά, αλλά πρέπει να εκπροσωπεί ένα γενικό κανόνα.

Η Κυβέρνηση καταλήγει, ότι το επαγγελματικό ασυμβίβαστο, που εισήχθη από το καινούργιο άρθρο 57 του Συντάγματος και ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύθηκε από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο στο θέμα αυτό δεν έθιξε τα δικαιώματα, που εγγυάται το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1.

Ο προσφεύγων αναφέρεται, κατ' αρχήν, στο ιστορικό της υιοθέτησης του επαγγελματικού ασυμβίβαστου, για να δηλώνει ότι αυτό δεν υπήρξε προϊόν εμπειριστατωμένης συζήτησης, αλλά ξαφνικής και άσχημα προετοιμασμένης πρωτοβουλίας, που αιφνιδίασε το Αναθεωρητικό Σώμα και τα μέλη του, δημιουργώντας συγχύσεις σε όλες τις πολιτικές πλευρές. Εξάλλου, ο προσφεύγων υπογραμμίζει ότι κατά τη σύντομη ανταλλαγή απόψεων, που προηγήθηκε της υιοθέτησης του εν λόγω ασυμβίβαστου, πολλοί αντέδρασαν εναντίον του. Ο προσφεύγων επισημαίνει επιπλέον ότι, το Φεβρουάριο 2003, το σχέδιο νόμου της εφαρμογής του καινούργιου άρθρου 57, σχέδιο, που προέβλεπε απόλυτο επαγγελματικό ασυμβίβαστο, απορρίφθηκε από το Κοινοβούλιο και αναρωτιέται για τους λόγους για τους οποίους η Κυβέρνηση δεν κάνει σχετικά κάποιο υπαινιγμό. Σύμφωνα με αυτόν, πρόκειται για γεγονός χωρίς προηγούμενο στα κοινοβουλευτικά χρονικά της Ελλάδας, λαμβάνοντας υπόψη κυρίως το γεγονός ότι το κυβερνητικό κόμμα έλεγχε την εποχή εκείνη την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών στο Κοινοβούλιο. Ο προσφεύγων θεωρεί ότι, αφού το Σώμα, που απέρριψε αυτό το σχέδιο νόμου ήταν αυτό το οποίο, δύο χρόνια προηγουμένως, είχε υιοθετήσει το καινούργιο άρθρο 57, αυτό σημαίνει, λοιπόν, ότι η αληθινή έννοια της αναθεώρησης του άρθρου αυτού ήταν η υιοθέτηση ενός σχετικού επαγγελματικού ασυμβίβαστου, τα ακριβή όρια του οποίου θα ετίθεντο από τον κοινό νομοθέτη.

Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι αντί να ασχοληθεί με τη συμφωνία του καινούργιου άρθρου 57 του Συντάγματος και του τρόπου με τον οποίο ερμηνεύθηκε από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1, η Κυβέρνηση επιχειρηματολογεί εκτεταμένα για τη σκοπιμότητα του επαγγελματικού ασυμβίβαστου, χωρίς να αναρωτηθεί αν η

.....

σκοπιμότητα αυτή, νόμιμη ή όχι, είναι σύμφωνη με την ανάγκη να διασφαλισθεί «η ελεύθερη έκφραση της γνώμης του λαϊκής θέλησης ως προς την εκλογή του νομοθετικού σώματος».

Ο προσφεύγων παραδέχεται, πράγματι, ότι θα μπορούσαν να διατυπωθούν λίγες αμφιβολίες ενάντια στη *ratio* της εν λόγω απαγόρευσης : στη δημοκρατία, οι εκπρόσωποι του λαού πρέπει να είναι ανεξάρτητοι απέναντι σε «μυστικές», οικονομικές ή άλλες, δυνάμεις. Επιπλέον, ελεύθεροι από οποιαδήποτε οικονομική δέσμευση, πρέπει να είναι σε θέση να αφιερωθούν πλήρως στην άσκηση των κοινοβουλευτικών τους καθηκόντων. Κανείς δεν θα μπορούσε να αντιταχθεί σοβαρά στη διπλή αυτή σκοπιμότητα, η επιδίωξη της οποίας ανήκει αναμφίβολα στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων Κρατών. Εντούτοις, ο προσφεύγων εκτιμά ότι τα μέσα, που χρησιμοποιήθηκαν για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου ξεπέρασαν το ανεκτό επίπεδο σε μια δημοκρατική κοινωνία. Χωρίς προηγούμενο στα υπογράφοντα τη Σύμβαση Κράτη, αν όχι σε όλο τον κόσμο, το επαγγελματικό ασυμβίβαστο δεν είναι, στα μάτια του προσφεύγοντα, απλή περιστολή του δικαιώματος του εκλέγεσθαι βουλευτής, αλλά έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα τέτοιας δύναμης, που καταλήγει στο να στερήσει ξεκάθαρα και απλά ευρεία κατηγορία πολιτών από την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος.

Σύμφωνα με τον προσφεύγοντα, η στέρηση αυτή είναι ακόμα λιγότερο ανεκτή στο μέτρο που ο επιδιωκόμενος σκοπός από το καινούργιο άρθρο 57 μπορούσε να επιτευχθεί με πολύ λιγότερο περιοριστικά μέσα : όπως το αποδεικνύει η νομοθετική και συνταγματική εμπειρία άλλων Κρατών, η ανεξαρτησία των βουλευτών απέναντι στα οικονομικά συμφέροντα θα μπορούσε να επιτευχθεί με πιο λογικά μέσα και κυρίως πιο αναλογικά, όπως η υποχρέωση, που επιβάλλεται στο Ηνωμένο Βασίλειο σε κάθε βουλευτή, δικηγόρο ή ιατρό κατ' επάγγελμα να εγγράψει επίσημα τους πελάτες του στο μητρώο του Κοινοβουλίου ή τα σχετικά επαγγελματικά ασυμβίβαστα, που προβλέπονται για τους βουλευτές και γερουσιαστές στη Γαλλία. Από όσο

.....

γνωρίζει ο προσφεύγων, στις χώρες αυτές και σε άλλα Κράτη, η νομική τάξη των οποίων προβλέπει ανάλογα κοινοβουλευτικά ασυμβίβαστα, δεν υπάρχουν απόλυτες απαγορεύσεις παρόμοιας φύσης και βαθμού με αυτές, που το καινούργιο άρθρο 57 του Συντάγματος, εισήγαγε στην Ελλάδα.

Ο προσφεύγων προσθέτει ότι ο προηγούμενος ισχυρισμός είναι ακόμα πιο αληθής, στο μέτρο που, το εν λόγω ασυμβίβαστο ερμηνεύθηκε από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο με τον πιο εκτεταμένο τρόπο, περιφρονώντας τις προθέσεις του συνταγματικού και κοινού νομοθέτη, ο οποίος είχε σαφώς λάβει θέση τόσο το 2001 όσο και το 2003 υπέρ ενός σχετικού, δηλαδή μη απόλυτου επαγγελματικού ασυμβίβαστου.

Ειδικότερα, ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι, ενώ η έννοια της άσκησης επαγγέλματος συνδέεται στενά με την πραγματοποίηση εισοδημάτων, το Ανώτατο Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι από τότε που τέθηκε σε ισχύ το καινούργιο άρθρο 57, αυτός είχε ασκήσει επαγγελματικές δραστηριότητες χωρίς να εισπράξει αμοιβές. Σχετικά με το επιχείρημα της Κυβέρνησης, σύμφωνα με το οποίο η προσφορά δωρεάν επαγγελματικών υπηρεσιών δημιουργεί απαραίτητα πολιτικές και οικονομικές εξαρτήσεις, ο προσφεύγων ανταπαντά ότι, στην πολιτική παρόμοιες σχέσεις αναπτύσσονται πάντοτε και ότι δεν υπάρχει «καμία μαγική συνταγή» για να τις εξαφανίσει. Άλλα μέτρα, πιο κατάλληλα, θα έπρεπε να ληφθούν, όπως μέτρα, που επιβάλουν τη διαφάνεια των εισοδημάτων των εκλεγμένων, την εφαρμογή ανώτατου ορίου στις εκλογικές δαπάνες, η αυστηρή ρύθμιση της προεκλογικής διαφήμισης, κλπ.

Ο προσφεύγων προσθέτει, ότι αποφασίζοντας ότι το εν λόγω ασυμβίβαστο αφορούσε επίσης τους εκλεγμένους βουλευτές πριν την υιοθέτησή του, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο έθιξε την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όχι μόνο απέναντί του, αλλά και απέναντι σε αυτούς, που είχαν κυριαρχικά ψηφίσει γι' αυτόν.

Το Δικαστήριο εκτιμά, υπό το φως του συνόλου των επιχειρημάτων των διαδίκων, ότι η αιτίαση αυτή θέτει σοβαρά θέματα επί του πραγματικού και επί του δικαίου, που δεν μπορούν να λυθούν στο στάδιο αυτό της εξέτασης της προσφυγής, αλλά απαιτούν εξέταση επί της ουσίας. Κατ' ακολουθία η αιτίαση αυτή δεν μπορεί να κηρυχθεί προφανώς αβάσιμη, σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 3 της Σύμβασης. Δεν επισημάνθηκε κανένας άλλος λόγος απαράδεκτου.

2.- Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι όντας υποχρεωμένος να παραιτηθεί από τα κοινοβουλευτικά του καθήκοντα για να μπορεί να συνεχίσει την επαγγελματική του δραστηριότητα - προνομιακός τομέας για την ανάπτυξη της προσωπικότητας, των ταλέντων και των ικανοτήτων κάθε ατόμου - υπέστη αδικαιολόγητη επέμβαση στην ιδιωτική και επαγγελματική του ζωή. Επικαλείται το άρθρο 8 της Σύμβασης, που ακολουθεί :

«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημόσιας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται από του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικής κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».

Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται κατ' αρχήν ότι το άρθρο 8 δεν εφαρμόζεται, επειδή καμία πλευρά της ιδιωτικής ζωής του προσφεύγοντα δεν αμφισβητήθηκε στην περίπτωση αυτή. Επιπλέον, η Κυβέρνηση εκτιμά ότι, επειδή ο προσφεύγων δεν έπαψε ποτέ να ασκεί το επάγγελμα του δικηγόρου, αυτός δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι είναι θύμα παραβίασης της διάταξης αυτής.

.....

15

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Office, Athens

Επικουρικά, η Κυβέρνηση αναφέρεται στα επιχειρήματά της, που αναπτύχθηκαν δυνάμει του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου Νο 1 και ισχυρίζεται ότι το άρθρο 8 της Σύμβασης δεν παραβιάσθηκε στην περίπτωση αυτή.

Ο προσφεύγων δηλώνει τη διαφωνία του. Επικαλείται τη νομολογία του Δικαστηρίου για να ισχυρισθεί ότι η ιδιωτική ζωή δεν περιλαμβάνει μόνο ένα στενό κύκλο, μέσα στο οποίο το άτομο μπορεί να αναπτύξει την προσωπικότητά του χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις, αλλά επεκτείνεται, επίσης, στον τομέα της επαγγελματικής ζωής, όπου ο καθένας θεωρείται ότι μπορεί να αναπτύξει τα ταλέντα και τις ικανότητές του στην υπηρεσία των φιλοδοξιών του. Καταλήγει, ότι η επαγγελματική δραστηριότητα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8. Σχετικά με το θέμα του αν πρέπει να θεωρηθεί θύμα παραβίασης των δικαιωμάτων του, που εγγυώνται τη διάταξη αυτή, ο προσφεύγων επαναλαμβάνει ότι από τότε, που ετέθη σε ισχύ το εν λόγω ασυμβίβαστο, τα εισοδήματά του από τη δικηγορία έπαυσαν αμιγώς και ανεπιφυλάκτως. Υπέστη, λοιπόν, υπερβολικά τις συνέπειες της εφαρμογής του καινούργιου άρθρου 57 του Συντάγματος.

Ως προς την ουσία, ο προσφεύγων δηλώνει ότι η επέμβαση στην άσκηση των δικαιωμάτων του, που εγγυάται το άρθρο 8, ήταν αδικαιολόγητη. Σημειώνει ότι η επέμβαση αυτή δεν προβλεπόταν «από νόμο επαρκώς σαφή» ούτε «ανακοινώθηκε με αρκετή ακρίβεια για να επιτρέψει στον πολίτη να ρυθμίσει τη συμπεριφορά του» (*Υπόθεση Sunday Times κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της 26 Απριλίου 1979, σειρά A Νο 30, σελ. 30 - 31, παρ. 47 και 49), ότι κανένας από τους λόγους της δεύτερης παραγράφου της εν λόγω διάταξης δε συνδέεται, παρά μόνο έμμεσα, με την σκοπιμότητα του επαγγελματικού ασυμβίβαστου και ότι ο επιδιωκόμενος σκοπός από το εν λόγω ασυμβίβαστο μπορούσε να επιτευχθεί από πολύ λιγότερο περιοριστικά μέσα.

Το Δικαστήριο εκτιμά, υπό το φως του συνόλου των επιχειρημάτων των διαδίκων, ότι οι ενστάσεις του απαράδεκτου, που ασκήθηκαν στο θέμα αυτό

.....

από την Κυβέρνηση συνδέονται στενά με την ουσία της αιτίασης και ότι αυτή θέτει σοβαρά ζητήματα επί του πραγματικού και του δικαίου, που δεν μπορούν να λυθούν στο στάδιο αυτό της εξέτασης της προσφυγής, αλλά απαιτούν εξέταση επί της ουσίας. Κατ' ακολουθία, η αιτίαση αυτή δεν μπορεί να κηρυχθεί προφανώς αβάσιμη σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 3 της Σύμβασης. Δεν επισημάνθηκε κανένας άλλος λόγος απαράδεκτου.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Το Δικαστήριο ομόφωνα

Αποφασίζει να θέσει τέλος στην εφαρμογή του άρθρου 29 παρ. 3 της Σύμβασης

Συνεκδικάζει επί της ουσίας τις ενστάσεις της Κυβέρνησης σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 8 της Σύμβασης και την ιδιότητα του θύματος του προσφεύγοντα σχετικά με την αιτίαση, που απορρέει από τη διάταξη αυτή.

Κηρύσσει την προσφυγή παραδεκτή, επιφυλασσομένων όλων των επιχειρημάτων επί της ουσίας.

Υπογραφές

Σορεν ΝΙΛΣΕΝ

Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ

Γραμματέας

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο αντίγραφο στα γαλλικά

Αθήνα, 21.08.2006 Η Μεταφράστρια Ε. Παπαμαύρου